

ZBIERKOVÉ FONDY V MÚZEJNOM ODDELENÍ SVIDNÍK VOJENSKÉHO HISTORICKÉHO MÚZEA V PIEŠŤANOCH (ŠPECIFIKÁCIA FONDU PÍ SOMNOSTI)

VLADIMÍR HOSPODÁR

HOSPODÁR, V.: Collection Funds in the Svidník Museum Section of the Military Historical Museum in Piešťany (Specification of Documents Funds). *Vojenská história*, 10, 2, 2006, pp 100 – 103, Bratislava.

The published material points out the fact that one of positive tasks of all museums is also the work with collections, their creation, protection and broad use. Already from its establishment „The Museum in Svidník“ (originally the Dukla museum) paid maximal attention to this activity and considered it a priority in its complex orientation. The author states that already during the construction of the natural military museum in Dukla, open on the occasion of the 15th Carpathian-Dukla Operation anniversary in 1959, the foundations of the future museum were laid. It was preceded by seeking, repairing, conserving and later installing of heavy combat equipment in original firing positions, renewal and reconstruction of bunkers, trenches and command observation posts. The collection activity of the Museum workers was even strengthened after the establishment of the Dukla Museum in 1965, because the own collection fund was and till now is a basic condition of the very Museum existence. Military Administration of Museums. Collection Funds in the Svidník Museum Section of the Military Historical Museum in Piešťany (Specification of Documents Fund).

Významnou súčasťou kultúrneho bohatstva a dedičstva každého národa sú zbierky v múzeách a galériách ako autentické doklady o skutočnostiach, historických udalostiach, osobnostiach i jednoduchých ľuďoch, ktorí históriu tvorili, o celkovej ľudskej činnosti a spoločenskom vývine vôbec.

Na základe týchto skutočností jednou z kladných úloh všetkých múzeí je i práca so zbierkami, ich tvorba, ochrana a široké využitie. Múzeum vo Svidníku (pôvodne Dukelské múzeum) už od svojho vzniku prikladalo tejto činnosti maximálnu pozornosť a v celkovom svojom zameraní ju považovalo za prioritnú. Už pri výstavbe prírodného vojenského múzea na Dukle, otvoreného pri príležitosti 15. výročia Karpatsko-duklianskej operácie v roku 1959, sa tvorili základy budúceho múzea. Predchádzalo tomu vyhľadávanie, oprava, konzervácia a neskôr inštalácia ťažkej bojovej techniky v pôvodných palebných postaveniach, obnova a rekonštrukcia bunkrov, zákopov a veliteľskej pozorovateľne.

Zbierkotvorná činnosť pracovníkov múzea sa ešte zintenzívnila po zriadení Dukelského múzea v roku 1965, nakoľko vlastný zbierkový fond bol a doposiaľ aj je základnou podmienkou existencie múzea vôbec. Preto odborní pracovníci múzea, za účinnej spolupráce s miestnym obyvateľstvom, začali s intenzívnym zberom rôznej munície a nálezov po Duklianskom bojisku, rôzneho vojenského materiálu, ktorého v tomto čase po okolitých lesoch bolo ešte dostatok. Počas týchto zberov a terénnych výskumov bola nachádzaná aj ostrá munícia, pri zneškodňovaní ktorej pomáhali profesionálni krajskí pyrotechnici mjr. J. Kost' a kpt. J. Mital' z Košíc.

Títo odvážni muži delaborovali značné množstvo vojenskej munície, ktoré je dodnes vystavené v hlavnej expozícii múzea a vzbudzuje u návštevníkov veľkú pozornosť. Niektoré boli raritami v Československu, ako napr. sovietska reaktívna strela „Andrjuša“, sovietske kaťuše, nemecké strely a míny.

Pri postupnom náraste počtu zbierok múzea a hlavne potrebe ich prezentácie pre širokú verejnosť bolo nevyhnutné mať vlastnú budovu s rozsiahlymi expozičnými a depozitárnymi priestormi, nakoľko doposiaľ získané zbierky boli uložené len v provizórnych priestoroch s nevyhovujúcimi podmienkami.

Výstavbou novej budovy Dukelského múzea a jej slávnostným otvorením v roku 1969 sa začalo aj nové obdobie v práci so zbierkami odborných pracovníkov múzea. Podarilo sa nadviazať kontakty s vážnymi zberateľmi exponátov a trofejí z druhej svetovej vojny.

Rozsiahla zbierka bola získaná od zberateľa zo Svidníka pána Jána Kimáka. Výraznú pomoc pri výskumnej činnosti v tomto počiatkovom období poskytol Ing. Václav Širc, bývalý príslušník 1. ČSAZ v ZSSR, prostredníctvom ktorého boli nadviazané ďalšie kontakty s desiatkami príslušníkov československej jednotky v ZSSR z oblastí Žatecka a severných Čiech. Práve do týchto oblastí smeroval prvý a najdlhší výskum pracovníkov múzea. V tejto lokalite bolo zozbierané najviac originálneho materiálu, ktorým sa značne rozšíril cenný zbierkový fond múzea. Boli to predovšetkým originály uniforiem, osobná výstroj a výzbroj, frontová korešpondencia, frontové časopisy 1. ČSAZ v ZSSR *Za slobodné Československo*, *Československé listy a Naše vojsko v ZSSR*. Začalo sa so získavaním osobných spomienok príslušníkov 1. ČSAZ v ZSSR, Červenej armády, ako jedných z podkladov pre vydávanie zborníka *Dukla večne žívá*, vydávaného od roku 1969 do roku 1989. Stála pozornosť bola venovaná starostlivosti o exponáty v novovybudovanom prírodnom vojenskom múzeu a jeho ďalšiemu rozširovaní. V Údolí smrti medzi obcami Kapišová a Nižná Písana bola nainštalovaná ťažká bojová technika v zostave tankovej roty v útoku tankov T-34, samohybného dela SD-100, nemeckého obrneného vozidla HACKEL a ďalších exponátov. Zdrojom získavania vystavovaných exponátov boli vojenské opravovne po celej republike, sklady zbraní, zberné suroviny i náhodné nálezy techniky.

Postupom času sa zbierkové fondy múzea rozšírili o uniformy, výstroj a výzbroj príslušníkov čs. západného odboja a exponáty dokumentujúce partizánske hnutie a občiansky odboj na Slovensku v rokoch druhej svetovej vojny. S kvantitatívnym a kvalitatívnym nárastom zbierkových fondov múzea sa rozšírila aj možnosť ich prezentácie širokej verejnosti.

Začala sa rozširovať expozičná činnosť múzea, jeho exponáty boli vystavované na zahraničných ambasadách vo Viedni, Varšave a v Berlíne. Po roku 1989 sa rozšírilo zameranie výskumnej činnosti múzea o problematiku prvej svetovej vojny vo Východných Karpatoch a existencie pracovných táborov v ZSSR po roku 1945. V súvislosti s tým sa rozšírili zbierkové fondy múzea o zbrane, výstroj a výzbroj vojsk z prvej svetovej vojny, vyznamenania vojakov, vojenské mapy, osobné veci a podobne.

Výsledkom zbierkotvornej činnosti pracovníkov múzea je jeho súčasný bohatý a rôznorodý zbierkový fond, ktorý predstavuje viac ako 9 000 zbierok. Ten predstavuje fond uniforiem, výzbroje, zbraní, munície, vyznamenaní a bankoviek. Zvlášť bohatý je fond písomností.

Fond písomností sa začal tvoriť hneď v počiatkoch existencie múzea. Jedným zo zdrojov získavania týchto dvojrozmerných zbierok bolo nadviazanie kontaktov s ľuďmi žijúcimi v podduklianskom regióne, od ktorých sa získavali cenné osobné veci padlých vojakov a veliteľov. Udržiavala sa písomná korešpondencia s množstvom príslušníkov 1. ČSAZ z Čiech a Slovenska, vojakov a veliteľov zo ZSSR, príslušníkov partizánskeho hnutia na Slovensku i v zahraničí. Bolo získaných množstvo osobných spomienok ako jedných z podkladov pre vydávanie zborníka *Dukla večne žívá*.

Fond písomností bol do fondov formálne i fyzicky zaradovaný, podobne ako ostatné fondy Vojenského historického múzea, v poradí ako boli získavané, bez ohľadu na ich charakter a obsah. Znamenalo to, že v jednotlivých škatuliach boli dvojrozmerné zbierky – spomienky, potvrdenia, rozkazy, hlásenia apod. spolu, čo značne sťažovalo orientáciu vo fonde, hlavne pre bádateľov v archíve Vojenského historického múzea. V roku 2003 sa začalo s novou sys-

tematizáciou a fyzickým vytriedovaním fondu písomností. Fond bol roztriedený na niekoľko skupín podľa obsahu a charakteru zbierkových predmetov. Zvlášť rozsiahlou časťou fondu sú spomienky príslušníkov 1. ČSAZ na odbojovú činnosť, príslušníkov Červenej armády, účastníkov SNP, významných osobností odboja. Spomienky sú písané buď rukopisom s autentickým podpisom alebo strojopisom s podpisom. Sú písané buď v jazyku slovenskom alebo ruskom, a to formou všeobecného životopisu alebo spomienok na vojnovú činnosť. Veľká časť spomienok je písaná formou vyplnených dotazníkov, v rámci aktivity Dukelského múzea v 80. rokoch – dokumentáciou odbojových činiteľov vo Svidníckom, resp. Bardejovskom okrese. Súčasťou týchto vyplnených dotazníkov sú aj frontové alebo povojnové osobné fotografie.

Časť spomienok je písaná formou literárneho žánru, či už reportážami alebo esejami. Ako príklad možno uviesť spomienky účastníka SNP Martina Kanioka pod názvom *Aj v pekle je dobré mať svojich*, spomienky príslušníka 2. čs. paradesantnej brigády Petra Škvarkovského *Spomienky po rokoch*, A. Sarvaša na výstavbu Pamätníka Československej armády na Dukle – *Ludia pod Duklou*, Príslušníka 1. ČSAZ v ZSSR Pavla Turzu na boje tankistov na Dukle – *Zapnúť motory*, príslušníka 1. ČSAZ Michala Švajka – *Dopredu, za žiadnu cenu neustúpim* a niekoľko ďalších.

Ďalšou rozsiahlou skupinou zbierok vo fonde písomností sú potvrdenia. Ide o veľmi rozmanitú skupinu zbierok, ako originály frontových účtov, potvrdení, oznámení, potvrdení komandatúry 1. ČSAZ v ZSSR o finančných príspevkoch pre 1. ČSAZ, lekárskeho správ o ošetrovaniach, potvrdení vojenských úradov o pôsobení príslušníkov 1. ČSAZ na území Poľska a ZSSR, potvrdení o hospitalizácii a úmrtí vojakov a civilistov, dovolenkové listy vojakov a podobne. V tejto skupine sú aj potvrdenia – dekréty o udelení pamätných medailí, kartičiek o udelených vyznamenaniach, ako súčasti udelených vyznamenaní. Väčšina zbierok tohto charakteru sú originály, v menšej miere ako xerokópie originálov dokumentov. Zvlášť cenná je dokumentácia potvrdení a osobných dokumentov príslušníka 2. čs. paradesantnej brigády a veliteľa partizánskeho oddielu Borkaňuk Vasila Mohoritu, príslušníka 1. čs. samostatnej brigády v ZSSR Oldřicha Kvapila, osobné dokumenty Richarda Tesaříka a mnohých ďalších. K tejto skupine priradené aj vojenské knižky a legitimácie. Sú to napríklad legitimácie konzula ČSR v Krakove o emigrácii do Poľska z roku 1939, vojenské legitimácie príslušníkov 1. ČSAZ, legitimácie Slovenského zväzu partizánov, legionárske legitimácie a podobne. Zaujímavosťou je niekoľko potvrdení Správy severovýchodných pracovných táborov v ZSSR o voľnom pohybe po území ZSSR z roku 1943.

Rozsiahla je skupina písomností s podtitulom *Noviny a časopisy*. Je tu veľké množstvo originálov novín 1. ČSAZ *Za svobodné Československo* z rokov 1944 – 1945, novín *Naše vojsko v ZSSR* s prílohami z rokov 1944 – 1945. Pozoruhodných je niekoľko výtlačkov novín *Československé správy Teherán* z roku 1941. Ďalšími titulmi v tejto skupine zbierok sú časopisy *Čechoslovan* z roku 1917, noviny *Venkov* z rokov 1944 – 1945, *Čechoslovak*, *Hlas ľudu* z roku 1945. Z ďalších časopisov a novín si pozornosť zaslúžia nemecké noviny *Kriegs-Echo (Vojnová ozvena)* z rokov 1916 – 1917, anglické časopisy z rokov 1940 – 1943. Zvláštnu časť tohto súboru tvoria ruské a sovietske časopisy rôzneho zamerania – informačné bulletiny Generálneho štábu Červenej armády z roku 1944, delostrelecké vojnové žurnály z rokov 1944 – 1945, niekoľko vydaní novín *Pravda*, *Krasnaja hviezda*, *Izvestija* a *Stalinský vojak* z roku 1945.

V skupine zbierok propagačných materiálov je množstvo propagačno-dokumentačného materiálu, vojenských kalendárov 1. ČSAZ, nemeckých ilustrovaných časopisov z rokov 1940 – 1943.

V skupine zbierok vojenskej korešpondencie si pozornosť zaslúži pozostalosť Rudolfa Jasioka, hlavne jeho frontové listy rodinným príslušníkom, frontové pohľadnice, oznámenia o smrti príslušníkov 1. ČSAZ a Červenej armády. Na túto skupinu zbierok nadväzuje súbor povojnovej korešpondencie po roku 1945. Tá sa dotýka súkromnej korešpondencie medzi prí-

Vojenská história

služníkmi 1. ČSAZ, dokumentácie štátnych orgánov v súvislosti s exhumáciou vojakov v podduklianskom regióne, výstavbou pamätníka Sovietskej armády vo Svidníku, Pamätníka Československej armády na Dukle a výstavbu prírodného vojenského múzea a podobne.

Z historicko-faktografického hľadiska je veľmi bohatá časť fondu písomností rozkazy, správy, operačné hlásenia 1. gardovej armády, bojové hlásenia 1. ČSAZ o svojej činnosti, operačné rozkazy, ktoré boli vydané, ako aj rozkazy partizánskych skupín vo východoslovenskom regióne.

Fond písomností Vojenského historického múzea je značne rozsiahly, je výsledkom, ako aj ostatné fondy múzea, tvorivej činnosti pracovníkov múzea, zberateľov a množstva bežných ľudí so záujmom o históriu a ľudí v kraji pod Duklou, zvlášť. Jeho nové roztriedenie a systematizácia isto prospeje k rozšíreniu bádateľských aktivít vo Vojenskom historickom múzeu Svidník.